

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS

TA'LIM VAZIRLIGI

NAMANGAN DAVLAT
UNIVERSITETI

**ILMIY
AXBOROTNOMA**

2022

- **НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**
- **SCIENTIFIC BULLETIN OF
NAMANGAN STATE UNIVERSITY**

ISSN:2181-0427

journal.namdu.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat universiteti rektori S.T.Turg'unov

Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor Sh.N.Ataxanov

Mas'ul muharrir o'rinbosari: O'quv ishlari bo'yicha prorektor D.S.Xolmatov

T A H R I R H A Y ' A T I

Fizika-matematika fanlari: akad. S.Zaynobiddinov, akad. A.A'zamov, f-m.f.d., prof. B.Samatov, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, f-m.f.n., dots. B.Abdulazizov, f-m.f.n., dots. A.Xolboyev.

Kimyo fanlari: akad. A.To'rayev, akad. S.Nigmatov, k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, k.f.d., prof. T.Azizov, k.f.n., dots. T.Sattarov, k.f.n., dots. A.Hurmamatov.

Biologiya fanlari: akad. K.Tojibayev, akad. R.Sobirov, b.f.d., dots. A.Batashov, b.f.d. N.Abdurahmonov, b.f.d., dots. F.Kushanov, b.f.d. A.Kuchboyev.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. S.Yunusov.

Qishloq xo'jaligi fanlari: g.f.d., prof. B.Kamalov, q-x.f.n., dots. A.Qazaqov.

Tarix fanlari: akad. A.Asqarov, s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d, prof. A.Rasulov.

Iqtisodiyot fanlari: i.f.d., prof. N.Maxmudov, i.f.d., prof.O.Odilov.

Falsafa fanlari: f.f.d., prof. M.Ismoilov, f.f.n., Z.Isaqova, f.f.d., G.G'affarova, f.f.n. N.Zaynobiddinova, f.f.n., dots. T.Ismoilov, PhD. A.Abdullayev.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, PhD. H.Solixo'jayeva, PhD. U.Qo'ziyev, PhD. H. Sarimsoqov, fil.f.d., N.Dosboyeva, fil.f.n., dots. S.Misirov.

Geografiya fanlari: g.f.d., dots. B.Kamalov, g.f.d., prof. A.Nigmatov.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. U.Inoyatov, p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. O'.Asqarova, p.f.n., dots. M.Nishonov, p.f.n., dots. A.Sattarov, p.f.n., dots. M.Asqarova, p.f.n., dots. Sh.Xo'jamberdiyeva, p.f.n., dots. S.Abdullayev.

Tibbiyot fanlari: b.f.d. G'.Abdullayev, tib.f.n., dots. S.Boltaboyev.

Psixologiya fanlari: p.f.d., prof Z.Nishanova, p.f.n., dots. M.Maxsudova.

Texnik muharrir: *N.Yusupov.*

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Boburshox ko'chasi, 161-uy

Faks: (0369)227-07-61 **e-mail:** info@namdu.uz

Ushbu jurnal 2019 yildan boshlab O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosati qarori bilan fizika-matematika, kimyo, biologiya, falsafa, filologiya va pedagogika fanlari bo'yicha Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

"NamDU ilmiy axborotnomasi – Научный вестник НамГУ" jurnali O'zbekiston Matbuot va axborot agentligining 17.05.2016-yildagi 08-0075 raqamli guvohnomasi hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA) tomonidan 2020-yil 29-avgust kuni 1106-sonli guvohnomaga binoan chop etiladi. "NamDU Ilmiy Axborotnomasi" elektron nashr sifatida xalqaro standart turkum raqami (ISSN-2181-1458)ga ega NamDU Ilmiy-texnikaviy Kengashining 2022-yil 10-dekabrda kengaytirilgan 12-sonli yig'ilishida muhokama qilinib, ilmiy to'plam sifatida chop etishga ruxsat etilgan (Bayonnoma № 12). Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI 2022

ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТ ВА ДЕМОКРАТИЯ УЙҒУНЛИГИ

Абдурахманова Нодирахон Хуснутдиновна
Тошкент Тиббиёт Академияси
“Ижтимоий фанлар” кафедраси ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақолада жаҳонда рўй бераётган глобал ўзгаришлар аввало демократияни қарор топтириш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларин таъминлаш, шахс ва жамиятда ҳуқуқий маданиятни шакллантиришга бориб тақалмоқда. Илгор давлатларда шаклланган либерал демократик гоаялар ва ҳуқуқий -маданий воқелик ижтимоий тараққиётнинг моделлари, андозалари хакида илмий тадқиқот ишлари ўрганилган.

Калит сўзлар. демократик давлат, сиёсий, иқтисодий, маданий, мустақиллик.

СОЧЕТАНИЕ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ И ДЕМОКРАТИИ

Абдурахманова Нодирахон Хуснутдиновна
Ташкентская медицинская академия
Преподаватель кафедры “Общественных наук”

Аннотация. Глобальные события, происходящие в этом регионе, в первую очередь направлены на установление демократии, обеспечение прав и свобод человека, формирование правовой культуры личности и общества. Либерально-демократические идеи и нормативно-культурная реальность, сформированные в развитых государствах, являются моделями общественного развития, шаблонами, по которым изучалась научно-исследовательская работа.

Ключевые слова. Демократическое государство, политическое, экономическое, культурное, независимость.

COMBINATION OF LEGAL CULTURE AND DEMOCRACY

Abdurakhmanova Nodirakhon Khusnitdinovna
Tashkent Medical Academy
Lecturer of the Department of “ Social Sciences”

Abstract. The global events taking place in this region are primarily aimed at establishing democracy, ensuring human rights and freedoms, and forming a legal culture of the individual and society. Liberal-democratic ideas and normative-

cultural reality formed in developed countries are models of social development, templates, according to which research work was studied.

Key words. Democratic state, political, economic, cultural, independence.

Кириш

Дунёдаги демократик давлатларда кишиларнинг сиёсий, иқтисодий ва ҳуқуқий онгини, билим ва кўникмаларини шакллантиришга алоҳида эътибор берилади, чунки уларсиз демократик ривожланишни таъминлаш қийин. Ҳуқуқий маданият демократик тараққиёт, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш кафолати, шахс фуқаролик позициянинг ифодасидир. Шунчаки ҳуқуқнинг ўзи эмас, унинг, интегратив хусусиятига мувофиқ, ижтимоий муносабатлар билан узвийлиги, сиёсий, иқтисодий ва маданий

фаоллик билан диалектик уйғунликда келиши қимматли. Ҳуқуқнинг интегративлиги долзарбланишган ва объективлашган жойдагина демократик қадриятлар қарор топиши мумкин.

Ўзбекистон бугун демократик янгиланишларнинг янги босқичига қадам қўйган, у мустақиллик йилларида тўпланган ижобий тажрибаларга таяниб, мамлакатни инновацион ривожлантиришни стратегик мақсади қилиб қўйган. Кейинги олти йил ичида янги ҳуқуқий маданиятни алоҳида воқелик, феномен сифатида шакллантиришга қаратилган кенг ислохотлар амалга оширилди, Янги Конституция ишлаб чиқилди. Бу ўринда Президентимиз Ш.М.Мирзиёевнинг Конституциявий ислохотларга оид билдирган тўртта йўналишларни, яъни

- 1) инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, қадри, қиммати, дахлсиз ҳуқуқлари ва манфаатлари;
- 2) Ўзбекистон ижтимоий давлат;
- 3) эркин ва адолатли фуқаролик жамияти;
- 4) Ўзбекистон инсонпарвар, демократик ҳуқуқий давлат, деган тамойилларни келтириш мумкин¹⁰.

Бундан ташқари, Президентимизнинг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари билан ишлаш тизимини тубдан такомиллаштиришга доир чора-тадбирлар и тўғрисида” (2016, 29 декабрь), “Ўзбекистон Республикасида 2020- 2030 йилларда Қишлоқ хўжалигини ривожлантириш стратегияси” каби 600 дан зиёд Қарор ва Фармонлари қабул қилинди. Уларда давлат институтларини инсон манфатларига, ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлашга хизмат қилдириш, мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг ҳуқуқий заминини янада кучайтириш назарда тутилади.

Адабиётлар таҳлили

Демократик ҳуқуқий давлат, инсонпарвар, идеал жамият барпо этиш инсониятнинг қадимдан орзуси бўлиб келади. Инсоннинг ҳуқуқ ва эркинликлари, ҳуқуқий -маданий воқелик ана шу идеал ва орзулар орқали тадқиқ этиб келинган. Платон, Аристотель, Цицерон, Конфуций, Хан Фэй, Форобий, Ибн Сино, Ғаззолийдан тортиб, то Дж. Локк, И. Кант, Гегель, Монтескье, Э.Дюркгейм, М.Вебер, Р.Даль, Ф.А. Хайек, Э.Фромм, О Тоффлергача ҳуқуқий маданият давлат, иқтисодий демократия, ҳокимиятнинг бўлиниши ва фуқаролик жамияти каби сиёсий-этатистик таълимотлар синтези орқали анланган

Уларда “ҳуқуқий маданият” воқелик алоҳида мавзу сифатида тадқиқ этилмайди, бироқ фуқаро ва давлат, шахс ва бошқарув, инсон ва демократия масалалари марказида доим ҳуқуқий маданият алоҳида феномен, воқелик (маданий-ҳуқуқий) туради. Ҳуқуқий маданият феноменини махсус назария сифатида тадқиқ этган А.Саидов ва У. Тожихоновдир. Айнан улар ҳуқуқий маданиятнинг бор ички ва ташқи тизимларини очиб берганлар. Х.Маматов эса ҳуқуқий маданиятнинг юридик- аксиологик жиҳатларини, Н. Собуров ҳуқуқ ва ахлоқ феноменлари диалектикасини, О.Насриддинова ҳуқуқий маданиятнинг фуқаролик жамиятидаги ўрнини, М.Қаххарова ҳуқуқ фалсафасининг методологик масалаларини, М.Атауллаев ҳуқуқий қадриятларининг мамлакатни

модернизациялаш жараёнларига таъсирини, Д.Адилова эса мустакилликнинг илк йилларидаги миллий тажрибаларни ўрганган. Шундай бўлса-да, қишлоқ аҳолисининг ҳуқуқий маданиятини шакллантириш масалалари тадқиқотчилар томонидан етарли очиқ берилмаган. Шундай экан бизнинг мақсад шундайки, Янги Ўзбекистон қишлоқ аҳолисининг агросоциал ҳаёти ва ҳуқуқий маданиятида содир бўлаётган ўзгаришлар, унинг ижтимоий ҳуқуқий фаоллигини юксалтириш йўлларини ўрганишдир

Тадқиқот методологияси

Х.Б.Бобоевнинг фикрига кўра, ҳуқуқий маданият ҳуқуқ билан маданият ўртасидаги алоқаларда эмас, балки ўзининг ва бошқаларнинг эркини англаб, улар билан ижтимоий муносабатларга киришган заҳоти намоён бўлади. Демак, эрк ва ижтимоий муносабатлар ҳуқуқий маданият намоён бўлишининг негизларидир. Савол уйғониши мумкин, нима учун ҳуқуқ ва маданият феноменлари эмас, балки эрк ва ижтимоий муносабатлар ҳуқуқий маданиятнинг негизларига айланди? Ҳақиқатан ҳам, ҳуқуқий маданият негизларини ҳуқуқ ва маданият феноменларидан излаш тўғри эмасми? Нима учун тиббиётшунослар тиббий маданиятни тиббиёт ва маданият уйғунлигидан, сиёсий маданият негизини сиёсат ва маданият уйғунлигидан излашадими, ҳуқуқшунослар ҳуқуқий маданият негизини эрк ва ижтимоий муносабатлардан излашадими? Ижтимоий тараққиёт тарихи кўрсатадики, ҳуқуқ ва эрк узвий боғланган воқеликлардир. Эрк учун кураш ҳуқуқ учун, ҳуқуқ учун кураш эрк учун кураш бўлиб келган. Уларни бир-бирига айнаб, синоним деб қараш ҳам учрайди. Бироқ эрк ҳуқуқдан кенгроқ, у мудом ҳуқуқни ўз ичига олади

Таҳлил ва натижалар

Масалан, ҳуқуқ амал қилмайдиган жой(эр-хотин алоқалари, шахсий ҳаётни йўлга қўйиш кабилар)да эрк қатнашади, инсон ихтиёрий хатти- ҳаракатларининг экзистенциал ифодаси сифатида келади. Шунинг учун эрк ихтиёрий хатти- ҳаракат, ихтиёрий ирода, ҳуқуқ эса расмий, яъни давлат томонидан ўрнатилган умуммажбурий нормалар ҳисобланади. Биринчисини бажариш ёки бажармаслик мудом инсон ихтиёрида, иккинчисини бажариш ёки бажармаслик инсон ихтиёрида эмас, у бу умуммажбурий нормаларга амал қилиши шарт. Лекин бундай ёндашув ҳуқуқни муталақлаштиришга олиб келмаслиги зарур, чунки инсон ихтиёрийлик тамойилларига асосланадиган эрк билан мажбурийлик тамойилига таянадиган ҳуқуқ ўртасида яшайдиган ижтимоий мавжудот. Унинг ушбу хислати ижтимоий муносабатларида, ижтимоий ҳаёт қўйнида яшашида мужассамдир

Хулосалар

Ҳуқуқий маданият ва демократия уйғунлиги мавзусини тадқиқ этганда, бизнинг фикримизча, ҳуқуқ феноменига урғу бериш матиқан тўғри бўлади. Демократияга оид фалсафий ёндашувлар ва концепциялардаги ҳуқуқнинг ўрни, инсон эрки, озодлик, меҳнат ҳуқуқи, яшаш ҳуқуқи, сайлаш ва сайланиш, давлат ишларини олиб боришда иштироки ҳуқуқи, ҳурфикрлик, ижод эркинлиги кабиларга эътибор қаратилади. Айнан улар ҳуқуқ фалсафасининг предмети ҳисобланади ва бизни ижтимоий-сиёсий таълимотлар томонга оғиб кетишдан асрайди. Бизга демократик ёндашувлар ва концепциялардаги ижтимоий-сиёсий воқеликлар эмас, улардаги инсон ҳуқуқи ва эркинликларига оид қарашлар зарур.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Конституциявий комиссия аъзолари билан учрашувдаги нутқи //“Янги Ўзбекистон”, 2022, 21 июнь).
2. Платон. Государство. - Москва : АСТ, 2022. 448 с.; Аристотель. Сочинения в четырех томах. Том 3. - Москва : Мысль, 1981. 612 с.; Цицерон. Диалоги. О государстве. О законах. - Москва : “Наука”, 1966.. 228 с.;
3. История китайской философии. - Москва : Прогресс, 1988. 508 с.;
4. Форобий, Абу Наср. Фозил одамлар шаҳри. - Тошкент: Абдулла Қодирий номидаги Халқ мероси нашр., 1993. 286 б.;
5. Ибн Сино. Избранные философские произведения. - Москва : Гл. ред. Восточной литературы, 1993. 603 с.; Ғаззолий, Имом Ҳомид. Ихёу улумид дин. МУНИР нашриёти, 2021; 216 б.;
6. Мусулмон эрнинг аёли ва оиласи олдидаги вазифалари. Нашрга тайёрловчилар А.Аҳмад, И.Нуриллоҳ. - Тошкент: Мовароуннаҳр, 2020. 382 б.;
7. Мусулмон аёлнинг эри ва оиласи олдидаги вазифалари. Нашрга тайёрловчилар А.Аҳмад, И.Нуриллоҳ. - Тошкент: Мунир, 2021. 432 б.; Локк Дж. Два трактата о правлении. Сочинения в 3 томах. Том 3. - Москва : Мысль, 1998. 578с.;
8. Кант И. Сочинения в шести томах. Том 4. Часть 1,2. - Москва : Мысль, 1974. 534 с.;
9. Гегель. Философия права. - Москва : Мысль, 1979. 602 с.; Дюркгейм Э. Избранные произведения. - Москва : “Наука”, 1993. 508 с.; Вебер М. Избранные произведения. - Москва : Наука, 1986. 636 с.;
10. Даль Р. Введение в экономическую демократию. - Москва : “Наука” СП ИКВА , 1991. 148 с.; Хайек Ф.А. Общество свободных.- Лондон, ОРИХЛ, 1990. 308 с.; 2004. 244 с.;
11. Фромм Э. Здоровое общество. - Москва : Изд.АСТ, 2019. 526 с. Тоффлер Э. Метаморфози власти. - Москва : Изд. АСТ, 2004. 669

09.00.00

**ФАЛСАФА ФАНЛАРИ
ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ
PHILOSOPHICAL SCIENCES**

24	Халқаро ахборот хавфсизлиги тизимининг шаклланиши ва ривожланиши Алиев О.А	148
25	Burhoniddin Marg'inoniyning axloqiy-huquqiy tarbiyaga oid qarashlarini falsafaiy mohiyati Ergasheva H.S,.....	153
26	Tinchlik, adolat va samarali boshqaruv barqaror rivojlanishning asosiy omili sifatida Pulatov J	156
27	Ma'rifatli jamiyat barpo etishda axborot-mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlash Xudayberdiyev A.K	160
28	Маърифат, маърифатли жамият ва инсон ҳақида қарашларнинг тарихий-фалсафий таҳлили Саидахмадов Ш.Ш	166
29	Жамоатчилик экологик назоратининг умумий тавсифи Ашуров А.У,.....	171
30	Инсон қалбида бузғунчилик истакларини шаклланишининг фалсафий-антропологик таҳлили Асадуллоев И.А	175
31	Жиноят ва жазо тизимида инсонпарварлик принципни такомиллаштириш масалалари Исмоилов И	180
32	Оилавий муносабатлар инқирози муаммосининг ўзига хос хусусиятлари Иноятова С.Ж	185
33	Нафосат фалсафасининг моҳияти, мақсади ва вазифалари Кадирова Д.С,.....	192
34	Ёшларнинг медиамаданиятини шакллантириш омиллари Абдуҳолиқова Н.А	198
35	Ҳуқуқий маданият ва демократия уйғунлиги Абдурахманова Н.Х	203
36	Виртуаллик фалсафаси Мирзахмедов А.М	207
37	Жамият трансформациялашувида ижтимоий-маданий технологияларга оид қарашлар Юлдашев С.У	212
38	Тасаввуф таълимотини ўрганишга оид тадқиқотлар тўғрисида баъзи мулоҳазалар Соатов Р	217
39	Шарқ мутафаккирларининг таълим- тарбия борасидаги илмий қарашлари Турсунбоева Н.К	222